

בעי הסתפק רב יוסף:

התורה התירה לטמאי מתים לאכול מן הפסח הבא בטומאה. אבל אימורי הפסח אפילו לטהורים אסורים באכילה, שהרי הם נקטרים על המזבח.

והסתפק רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי הפסח הבא בטומאה — מהו? האם הם חייבים משום אוכל בשר קדשים בטומאה, או לא?

האם אומרים: מדאשתרי טומאת בשר כיון שהתורה התירה לאכול את הבשר בטומאה. ממילא אישתרי נמי טומאת אימורין הותרה גם טומאה באימורין.

ואף על פי שאסורים באכילה אפילו לטהורים משום שהם נאכלין לגבוה [שנאמר: [בויקרא כג] "וכל זר לא יאכל קדש"], מכל מקום אין חייבין עליהם כרת משום אוכל קדשים בטומאה.

או דילמא שמא מאי דאשתרי, מה שמוכח מהפסוק שהותר בטומאה, דהיינו אכילת בשר הפסח, שהתורה ציותה לאוכלו, זה בלבד אישתרי הותר. אבל מאי דלא אישתרי, מה שאין הוכחה מהתורה שהוא הותר, לא אישתרי, לא הותר!

אמר רבא לפשוט את הספק של רב יוסף: מכדי, הרי טומאת אימורין מהיבא איתרבאי, מהיכן למדנו שהאוכל מן האימורים בטומאה חייב כרת? הרי לא נאמר בפירוש בתורה שהאוכל מן האימורין בטומאה חייב כרת!

אלא למדנו טומאה באימורים מטומאת בשר [מהאוכל בשר בטומאה] דכתיב: [ויקרא ז] "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

ודרשו: "אשר לה'" — לרבות את האימורין, שאם אכל אותם בטומאה דינו כאוכל מן הבשר בטומאה.

ולמד מכאן רבא: כל היבא דאיתיה לטומאת בשר כל מקום שיש כרת באוכל בשר בטומאה — איתיה יש כרת גם לטומאת אימורין. אבל כל היבא דליתיה לטומאת בשר, כל מקום שאין כרת באוכל מן הבשר בטומאה, כגון בפסח הבא בטומאה — ליתיה לטומאת אימורין. אין חיוב כרת באוכל אימורין בטומאה.

בעי הסתפק רבי זירא:

אימורי פסח מצרים, היבא אקטרינהו, היכן הקטירום? הרי עדיין לא נבנה המשכן ולא נאמר בתורה שהיה אז מזבח!

אמר ליה אביי תשובה:

ומאן לימא לן ומי יאמר לנו דלא שויסקי עבוד שלא עשאו צלי על שיפודים [שנקרא "שויסקי"] ואכלום.

כלומר, בפסח מצרים באמת לא הקטירו את האימורים על המזבח. אלא האימורים נאכלו צלי כמו הבשר. [ר"ח, רש"ש].

ועוד יש ראייה לומר כך, שהאימורים בפסח מצרים נאכלו לבעלים. דהא שהרי תנא רב יוסף שנה רב יוסף ברייתא:

שלוש מזבחות היו שם במצרים, להזאת הדם: על המשקוף ועל שתי המזוזות שהיו עליהם מדם הפסח. והרי הם כשלוש מזבחות.

ומכאן: תו מידי אהרינא, עוד מזבח אחר להקרבה — לא הוה.

משמע שהאימורים בפסח מצרים לא הוקטרו על מזבח. אלא נאכלו לבעלים.

מתניתין:

מה ההבדל בין פסח מצרים [הפסח הראשון שהקריבו בני ישראל במצרים] לפסח דורות [לפסח שנעשה בכל הדורות]?

א. פסח מצרים מקחו בעשור. צריך לקחת [להפריש] טלה בעשירי בניסן לשם קרבן פסח.⁽¹⁾ אבל פסח דורות אין מקחו בעשור.

ב. ופסח מצרים טעון הזאה באגודת אזור, ועל המשקוף ועל שתי המזוזות. ואילו פסח דורות נותנים את דמו במזרק, ונותנים אותו על המזבח [ולא על המשקוף והמזוזות].

ג. ופסח מצרים נאכל בחפזון [בבהלה ומהירות. רש"י על התורה]. אבל פסח דורות אין צריך לאוכלו בחפזון.

ד. ופסח מצרים נאכל בלילה אחד, ופסח דורות נוהג כל שבעה. הגמרא מפרשת את המשפט הזה.

גמרא:

שנינו במשנה: פסח מצרים מקחו בעשור, ואילו פסח דורות אין מקחו בעשור.

והוינן בה: מנא לן, מנין לנו דבר זה?

ומשנינן: דכתיב [בשמות יב] בענין פסח מצרים: "דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה, ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית".

ודרשו מהמלה "הזה": דוקא זה [פסח מצרים] מקחו מבעשור, ואין פסח דורות מקחו מבעשור.

ומקשינן: אלא מעתה שאמרנו שדורשים מהמלה "הזה" לומר שדוקא פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות, אם כך יש להקשות קושיא:

נאמר בענין פסח מצרים "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה", ולמדו חכמים מכאן שפסח טעון ביקור ארבעה ימים [שבין "עשור לחודש" ובין "ארבעה עשר יום"], שבדקים אותו אם יש בו מום.⁽²⁾

1. החזון איש הסתפק האם צריך להקדיש את השה בעשור לחודש, או שמספיק שמיחד אותו בעשור לחודש, ויכול להקדיש אותו סמוך לשחיטה. ומשמע לו מלשון רש"י שאין צריך

1. החזון איש הסתפק האם צריך להקדיש את השה בעשור לחודש, או שמספיק שמיחד אותו בעשור לחודש, ויכול להקדיש אותו סמוך לשחיטה. ומשמע לו מלשון רש"י שאין צריך

2. החזון איש מסתפק האם צריכים לבדוק את

ופסח דורות נמי גם פסח דורות צריך ביקור, שהרי הכתיב [בשמות יג] בענין קרבן הפסח, "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה". ודרשו: שיהו כל עבודות חדש ניסן, בין בפסח הנעשה במצרים ובין בפסח הנעשה בשאר הדורות, יהיו זה כזה.

ומכאן למדו שגם פסח דורות צריך ביקור ארבעה ימים. שהרי השוה הכתוב את פסח מצרים לפסח דורות.

ואף על פי שנאמר בענין ביקור ארבעה ימים "הזה", לומדים מכאן דרשא אחרת, כמו שהגמרא מפרשת והולכת:

אלא, ההוא "הזה" שנאמר בענין ביקור פסח מצרים, למעוטי פסח שני דכוותיה. בא למעט פסח שני שדומה לפסח מצרים, שפסח מצרים היה יום אחד בלבד, וכן פסח שני הוא יום אחד בלבד.

וכוונת הגמרא לתרץ שיש לימוד להשוות את פסח מצרים ופסח דורות. שנאמר: ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה. ולמדו מכאן שיהיו כל עבודות החדש זה כזה. ויוצא מן הכלל מקום שהתורה מיעטה בפירוש את פסח דורות. ולכן "מקחו בעשור" שנאמר בו "הזה", מיעטו שאין נוהג בפסח דורות, אבל ביקור ארבעה ימים אין בו מיעוט. שהרי "הזה" שנאמר בו בא למעט פסח שני. [ולכן לומדים מ'ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה" שגם פסח דורות צריך ביקור].

ואם תאמר, גם לענין "מקחו בעשור" נאמר

וקשה, האם הכי נמי גם בזה נדרוש [מהמלה "הזה"]? זה [פסח מצרים] טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, ואין אחר [פסח דורות] טעון ביקור?!

והתניא והרי שנו בברייתא: בן בג בג אומר: מניין לתמיד שטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה?

שנאמר [במדבר כח] בענין קרבן תמיד: "תשמרו להקריב לי במועדו". ולהלן בענין פסח מצרים הוא [הכתוב] אומר "והיה לכם למשמרת".

ודרשו חכמים לשון שמירה בגזירה שוה:

מה להלן, לשון שמירה שנאמר בפסח מצרים, טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, אף כאן בתמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה.

ומדברי בן בג בג אנו לומדים שאף על פי שכתוב בענין ביקור פסח מצרים "הזה". מכל מקום אין ממעטים מזה את כל שאר הקרבנות, שהרי לומדים ממנו לקרבן תמיד שצריך ביקור ארבעה ימים, וכמו כן יש לומר שגם פסח דורות לא התמעט מהמלה "הזה"!

ומתצינן: שאני התם, שונה "הזה" שנאמר שם [בענין ביקור ארבעה ימים] שאין ממעטים ממנו תמיד ופסח דורות, משום דכתיב "תשמרו" ולמדו בגזרה שוה שגם קרבן תמיד צריך ביקור.

ד] סמוך לשחיטה ודאי בודקים, אך יתכן שזה מדרבנן. [עיי' שם].

הטלה כל יום או שמספיק לבדקו בעשור לחודש. והביא מהמשנה בתמיד [פרק ג משנה

ומתריצין: **אמר קרא "ועברת את העבודה** הזאת בחודש הזה", ולמדו מכאן שיהו כל עבודות חדש זה כזה. ואף על פי שנאמר "בלילה הזה" למדו מכאן דבר אחר, כמו שמפרש והולך:

אלא "הזה" למה לי?

לכדרכי אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא שנחלקו במסכת ברכות [דף ט.]. מה דורשים מהפסוק הזה.

[דעת רבי אלעזר בן עזריה שלומדים גזרה שוה, שנאמר "ואכלו את הבשר בלילה הזה" ונאמר "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה". מה להלן עבר הקב"ה במצרים עד חצות. אף אכילת הפסח עד חצות.

ואילו רבי עקיבא סובר שמן התורה מותר לאכול את הפסח כל הלילה. ולמה נאמר "הזה"? שלא תאמר שיאכלו את הפסח שני לילות ויום אחד, לכן נאמר "הזה" ללמדך שאינו נאכל אלא בלילה אחד].

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרנו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות יש להקשות:

דכתיב [שם] בענין פסח מצרים: **"ובל ערל** [ישראל שמתו אחיו מחמת מילה] **לא יאכל בו"**.

ש"הזה" בא למעט פסח שני [שאינן צריך שיפריש אותו מעשור לחודש אייר], ולא למעט פסח דורות?

יש לומר, שעיקר כוונת הכתוב בזה שציוה שיקחו את הפסח בעשור לחודש, זה בשביל שיבקרוהו ממום ארבעה ימים [כמו שנאמר בהמשך הפסוק והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום]. וכיון שהתורה מיצטה פסח שני מביקור ארבעה ימים, ממילא אנחנו יודעים שאין צריך להפרישו מבעשור. [תוספות. וכן כוונת רש"י].

ולכן דרשו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור, בא למעט פסח דורות, ללמדך שאף על פי שצריך ביקור ארבעה ימים, מכל מקום אינו חייב להפרישו מבעשור, ויכול לבקר שנים או שלושה טלאים בעשור, ובשעת שחיטה יקח אחד מהם [רש"י].⁽³⁾

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרנו כי "הזה" הנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות, יש להקשות:

דכתיב [בשמות יב] בענין פסח מצרים: **"ואכלו את הבשר בלילה הזה"**. מכאן שבשר הפסח נאכל בלילה.

וקשה, האם **הכי נמי** גם בזה נדרוש [מהמלה "הזה"] דזה פסח מצרים **נאכל בלילה, ואין אחר** פסח דורות **נאכל בלילה**?! והרי לדברי הכל אין פסח דורות נאכל אלא בלילה! [לקמן קכ ב ברכות ט א].

3. ובתפארת ישראל כתב: שלענין ביקור יכול המוכר לבודקו. ואין צריך לקנות אותו ארבעה ימים לפני פסח.

ומתרצינן: אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה". שיהו כל עבודות חודש זה כזה.

אלא "בו" למה לי?

ללמדך, בו בפסח המרת דת פוסלת, ואין המרת דת פוסלת בתרומה(4).

ואיצטריך למיכתב ערל שפסול מלאכול בפסח, ואיצטריך למיכתב בן נכר שפסול מלאכול בפסח. ואי אפשר ללמוד זה מזה.

דאי כתב רחמנא ערל בלבד, הייתי אומר שערל פסול משום דמאיס, אבל בן נכר שאין ערלה בגופו לא מאיס וכשר לאכול את הפסח.

לכן צריכא צריך לכתוב בן נכר.

ואי אשמעינן בן נכר בלבד, הייתי אומר שבן נכר פסול משום דאין לבו לשמים. אבל ערל דלבו לשמים, אימא לא פסול מלאכול בפסח.

לכן צריכא צריך לכתוב ערל.

מכאן ואילך מה שמוקף בסוגריים הודפס בספרים שלפנינו. ורש"י מחק את זה (5).

האם הכי נמי גם בזה נאמר דבו [בפסח מצרים] אינו אוכל, אבל אוכל בפסח דורות?! שהרי כשם שהמלה "הזה" משמע מיעוט גם "בו" משמע מיעוט! והרי מבואר בכמה מקומות במשנה שערל פסול מאכילת פסח דורות!

ומתרצינן: אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה". מלמד שיהו כל עבודות חודש זה כזה.

אלא "בו" למה לי?

ללמדך, "בו" בפסח, ערל אינו אוכל, אבל אוכל במצה ומרור.

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרנו דורות, ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות, וגם המלה "בו" משמע מיעוט, אם כן יש להקשות קושיא:

נאמר [בשמות יב] בענין פסח מצרים: "כל בן נכר לא יאכל בו". ופירשו חז"ל: "בן נכר" היינו שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים [יבמות עא]. כלומר שהמיר דתו.

וקשה, האם הכי נמי גם בזה נדרוש [מהמלה "בו"] דבו אינו אוכל אבל אוכל הוא פסח לדורות?!

4. שם דורשת "בו" ולא במעשר וכתבו תוספות שיש ללמוד תרומה ומעשר מאותו מיעוט].

אבל לענין בן נכר אין צריך פסוק לחייבו במצה ומרור. שהרי פשוט שמוטל על המומר לחזור בתשובה ולקיים כל המצות. ולכן דרשו שמוותר [לתת] לו לאכול מתרומה ומעשר.

5. ראה לקמן הערה 7 מדוע רש"י מחק גירסא זו.

4. קשה מדוע "בו" שנאמר בערל, דרשו חז"ל למעט במצה ומרור, ואילו "בו" שנאמר בבן נכר, דרשו חז"ל למעט בתרומה?

ופירשו התוספות ביבמות [עא. ד"ה בן] ש"בו" שנאמר בערל דרשו לחומרא לחייב את הערל במצה ומרור. שהרי אין צריך להתיר לו לאכול מצה ומרור שהרי הם חולין אלא הפסוק בא לחייבו באכילתם. ולא רצו לדרוש לקולא להתיר לערל לאכול בתרומה ובמעשר. [הגמרא

ויתבאר על פי דברי התוספות ביבמות עא. ד"ה בו.

[לגירסת הספרים בגמרא דלעיל ערל ובן נכר כתובים יחד:

אלא מעתה דכתיב "וכל ערל לא יאכל בו" וכן "כל בן נכר לא יאכל בו". הכי נמי דבו אינו אוכל אבל הוא בפסח דורות?!

ומתריצין: אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה". שיהו כל עבודות של חודש זה כזה. אלא בו למה לי? בו אינו אוכל אבל הוא בפסח ומרור⁽⁶⁾.

ולפי גירסא זו בין לענין ערל ובין לענין בן נכר דורשים בו אינו אוכל אבל הוא אוכל במצה ומרור.

וכאן הגמרא אומרת ואצטריך למוכתב ערל ואצטריך למוכתב בן נכר וכדלעיל.

ומקשינן: אלא מעתה נאמר בפסח מצרים: "תושב ושכיר לא יאכל בו" ודרשו חז"ל "תושב" – היינו גר תושב "שכיר" – היינו עובד עבודה זרה, וכי הכי נמי דבו הוא אינו אוכל, אבל אוכל הוא בפסח דורות?!

ומתריצין: אמר קרא "ועבדת" שיהו כל עבודות של חודש זה כזה, אלא "בו" למה

לי? ללמדך, "בו" בפסח המרת דת פוסלת, ואין המרת דת פוסלת בתרומה.

עד כאן גירסת הספרים שמחק רש"י⁽⁷⁾.

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה ש"הזה" שבנין מקחו בעשור ממעט פסח דורות יש להקשות קושיא:

נאמר [בשמות יב] בענין פסח מצרים: "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו", ודרשו במכילתא: מי יאכל בו? – רבו. מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. שאין האדון אוכל בפסח עד שימול את עבדיו. וכן האב שיש לו בן העומד למול אינו אוכל בפסח עד שימול את בנו.

וקשה, האם הכי נמי גם בזה דורשים, דבו אינו אוכל, אבל אוכל בפסח דורות?!

ומתריצין: אמר קרא "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה" שיהו כל עבודות חודש זה כזה. אלא "בו" למה לי? ללמדך, בו בפסח מילת זכריו בניו הזוכרים ועבדיו שלא מלו מעכבת [שאינו יכול לאכול בפסח עד שימולו]. ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה.

ומקשינן עוד קושיא:

אומר שכיון שפטור מאכילת הפסח פטור גם ממצה ומרור שבאים איתו. ולכן צריך פסוק לחייבו.

7. רש"י מחק גירסא זו משני טעמים: א. תושב ושכיר שנאמרו בפסח הם ישראלים: תושב זה עבד עברי שנרצע, שכיר – זה עבד עברי

6. נתבאר לעיל הערה 4 בשם התוספות שאין צריך פסוק לחייב את המומר לעשות תשובה ולאכול מצה ומרור, ואם כן קשה על גירסא זו שלמדו מפסוק לחייב את המומר במצה ומרור.

תירצו התוספות שם לגירסא זו: מומר שעשה תשובה בזמן אכילת הפסח אינו יכול לאכול בפסח, כיון שהיה מומר בזמן עשיה. והייתי

הזאת בחדש הזה" שיהו כל עבודות חודש זה כזה.

אלא "ממנו" למה לי?

ללמדך **לכדרבה אמר רבי יצחק** ביבמות עד.

נאמר "ממנו" בפסח. ונאמר "ממנו" במעשר שני. מה להלן ערל אסור בפסח, אף כאן ערל אסור במעשר.

שנינו במשנה: **ונאכל בחפזון** [ואין פסח דורות נאכל בחפזון].

והוינן בה: **מנא לן** מנין לנו שאין פסח דורות נאכל בחפזון?

ומשנינן: **דאמר קרא** [בשמות יב] בענין פסח מצרים: **"ואכלתם אותו בחפזון"** ודרשו חז"ל "אותו" פסח מצרים, **נאכל בחפזון. ואין אחר פסח דורות נאכל בחפזון.**

שנינו במשנה: **ונאכל בחפזון לילה אחד, ופסח דורות נוהג כל שבעה.**

והוינן בה: מה ששנינו שפסח דורות נוהג כל שבעה **אמאי קאי** על מה מדובר, על אכילת הפסח או על איסור חמץ?

אי לימא אם נאמר שמדובר **אפסח** על אכילת הפסח. יש להקשות קושיא: **פסח כל שבעה מי איכא** וכי הפסח נאכל שבעה ימים?! הרי אינו נאכל אלא לילה הראשון!

אלא מעתה עכשיו שאמרנו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות יש להקשות קושיא:

דכתיב "ועצם לא ישברו בו" [הפסוק הזה נאמר בפסח שני. וצריך לגרוס "ועצם לא תשברו בו" שנאמר בפסח מצרים בשמות יב, רש"ש]. וכי הכי נמי גם בזה נדרוש דבו [בפסח מצרים] **אינו שובר אבל שובר בפסח דורות!?**

ומתצינן: **אמר קרא: "ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה"** שיהו כל עבודות חדש זה כזה. **אלא בו למה לי?** ללמדך, "ועצם לא ישברו בו" — **בכשר, ולא בפסול.** שמותר לשבור עצם של פסח פסול.

ומקשינן עוד קושיא:

אלא מעתה שאמרו ש"הזה" שנאמר בענין מקחו בעשור ממעט פסח דורות, יש להקשות קושיא:

דכתיב [בשמות יב] בענין פסח מצרים: **"אל תאכלו ממנו נא"** שאינו צלוי כל צרכו [רש"י על התורה].

וכי נדרוש מהמלה "ממנו" למעט, דוקא **ממנו** [מפסח מצרים] **אי אתה אוכל נא, אבל אתה אוכל נא בפסח דורות!?**

ומתצינן: **אמר קרא: "ועבדת את העבודה**

פוסלת ואינה פוסלת בתרומה"?

ב. הגמרא ביבמות ע: דורשת מיעוט זה מ"בו" שנאמר לענין בן נכר. ולא מ"בו" שנאמר בתושב ושכיר.

ועיין בתוספות ביבמות עא. שענו על שאלות רש"י.

העובד שש שנים. והגמרא אומרת ביבמות ע. שהם אוכלים בפסח. והפסוק אינו מתפרש כפשוטו. [אלא לגזרה שוה לענין תרומה עיין שם] ואם כן אי אפשר לומר כאן שתושב ושכיר אינם אוכלים בפסח. ועוד, שאין שייך לדבר כאן על המרת דת. ואיך אמרו בגמרא: "בו המרת דת